

Вереша Роман Вікторович,
професор кафедри кримінального та
адміністративного права Академії
адвокатури України, доктор
юридичних наук, доцент

МОТИВАЦІЙНІ ЗАСАДИ ТА ОСНОВНІ ДЕТЕРМІНАНТИ КОРУПЦІЙНОГО ЗЛОЧИНУ

Потреби та інтереси, будучи суб'єктивними факторами, які обумовлюють злочинну поведінку, є продуктами розумової діяльності людини, тобто формуються в її свідомості. Саме як продукт розумової діяльності людини вони стають тим спонукальним фактором, який впливає на формування мотивів поведінки – мотиваційний процес. Мотиваційний процес у цілому – це сукупність мотивів і цілей, що формуються та розвиваються протягом життя людини. Усі мотиваційні процеси тісно пов'язані з потребами особи і впливають із змісту останніх.

Мотиваційний процес породжує мотиви конкретної поведінки особи, у тому числі й злочинної. Як правило, можна виокремити такі джерела мотивації злочинної поведінки: пов'язані з антисоціальними цінностями; пов'язані з рисами особистості, які розглядаються як характерологічні, такі, що відображають і інструментальні властивості поведінки, і мотиваційні утворення; пов'язані з потребами біологічного рівня, наприклад сексуальними потягами, без достатнього їхнього опосередкування соціалізованими цінностями і ситуативними факторами.

Мотиви злочинної поведінки як складова її механізму визначають і спосіб задоволення потреб. Отже, для механізму корупційної кримінальної поведінки має значення виникнення наміру вчинити злочин саме на основі потреб та мотивації особи. Для його виникнення та вчинення необхідних для його реалізації діянь можуть мати значення особливі індивідуальні властивості та риси особи, її уявлення про навколишній світ, свідомі та несвідомі прояви, звички і особливості у спілкуванні тощо. Людина реагує на певний факт передусім з тієї позиції, чи є він важливим, цікавим, прийнятним або навпаки. Інколи в літературі на підставі досліджень психофізіологічних даних звертається увага на деякі фізичні відмінності асоціальних осіб від законослухняних [1, с. 303]. У деяких випадках негативна психологічна реакція на подразник (наприклад, страх) виражається у спробі особи віддалити себе від джерела негативних емоцій, а в інших (наприклад, гнів, агресія) – навпаки, реакція спрямовується на сам об'єкт, людина намагається усунути або нейтралізувати його дію. Саме такий намір і реалізується у, власне, акті злочинної поведінки – вчиненні конкретного злочину.

Таким чином, можна виокремити такі аспекти реалізації механізму кримінальної поведінки: 1) виникнення потреби особи, яка обумовлена її інтересами; 2) мотивація кримінальної поведінки, виникнення наміру (прийняття рішення) на вчинення злочину; 3) сам акт поведінки, який об'єктивує суб'єктивні (психологічні) ознаки механізму кримінальної поведінки.

Також потрібно зазначити, що на, власне, злочинну поведінку, яка полягає в реалізації наміру на вчинення конкретного злочину, впливає конкретна життєва ситуація. Вважається, що така зовнішня ознака, як конкретна життєва ситуація, діє опосередковано, через риси характеру, вольові та емоційні якості, ціннісні характеристики свідомості, мотиваційну сферу і сферу потреб. Кожна така життєва ситуація так чи інакше позначається на внутрішніх (суб'єктивних) психічних процесах конкретного суб'єкта. Тому можна погодитися з положенням про те, що конкретна життєва ситуація опосередковується психологічними структурами особистості [2, с. 60].

Отже, здебільшого суб'єктивний характер елементів та ознак кримінальної поведінки особи підкреслює необхідність встановлення її механізму для всебічного і повного визначення суб'єктивної сторони складу конкретного злочину.

Потрібно зазначити, що на генезу механізму кримінальної поведінки впливають усі фактори, які виступають її детермінантами. Можна назвати такі групи факторів, що обумовлюють вчинення злочину: соціально-демографічні, кримінально-правові, соціальні прояви у різних сферах життєдіяльності (соціальні зв'язки), моральні властивості, психологічні та фізіолого-біологічні характеристики. На нашу думку, всі ці фактори можна поділити на три основні групи: біологічні, психологічні та соціальні.

У цілому, біологічний та психологічний фактори є суб'єктивними, оскільки залежать від особистісних характеристик суб'єкта злочину. Соціальний же фактор є переважно об'єктивним, оскільки залежить не стільки від особистісних якостей, скільки від впливу зовнішніх факторів навколишнього середовища. Тому постає питання про те, чи зводиться суб'єктивна сторона складу злочину лише до якостей (властивостей) особистості злочинця, чи вона залежить поряд з останніми також і від певних зовнішніх факторів?

До ознак особистості злочинця відносять соціальні, біологічні та психічні характеристики. З огляду на це, у межах встановлення значення суб'єктивної сторони складу злочину особливої актуальності набуває чітке визначення її зв'язку з особистістю злочинця з точки зору біолого-психологічних та соціальних особливостей. Це дозволить виявити залежність наявності (відсутності) суб'єктивної сторони складу злочину в конкретному діянні від особливостей особистості злочинця.

У кримінальному праві зазначається, що злочин є результатом взаємодії якостей особистості злочинця і ситуації вчинення злочину.

Але самі факт і характер сприйняття об'єктивних (зовнішніх) факторів, що утворюють певну життєву ситуацію, залежать від особистісних якостей людини. Зокрема, зауважимо, що психологічна структура правомірної та злочинної поведінки є типовою за формою (має однакові компоненти), але різною за змістом. Людина у процесі своєї життєдіяльності активно взаємодіє із зовнішнім середовищем, формуючи в процесі такої взаємодії як умови свого життя, так і власну особистість. Соціальна роль, що являє собою результат людської активності, – це конкретна суспільна функція людини, обумовлена її місцем у системі суспільних відносин, належністю до певної соціальної групи, взаєминами з іншими людьми, соціумом і державою в різних сферах життя.

Отже, визначення внутрішнього алгоритму прийняття рішення впливає на актуалізацію процесів самопізнання і залежить від об'єктивних (зовнішніх) факторів. Найважливішим методологічним і практичним завданням є ампліфікація, тобто детальне пояснення процесу прийняття рішення щодо вчинення злочинного діяння. На нашу думку, саме через актуалізацію внутрішнього конфлікту суб'єкта корупційного злочину щодо прийняття рішення про вчинення злочинного діяння відбувається детермінація, яка визначає характер вибору дії в ситуації прийняття самого рішення.

Список використаних джерел

1. Buikhuisen W., Bontekoe E. H. M., Plas-Korenhoff C. V. D., Bumen van S. Characteristics of Criminals: The Privileged Offender. *International Journal Law and Psychfarry*. 1984. Vol. 7. P. 301–313.

2. Блажівський Є. М. Кримінологічний аналіз злочинної поведінки. *Актуальні проблеми держави і права*. 2013. № 12. С. 56–61.

Вознюк Андрій Андрійович,

завідувач наукової лабораторії з проблем протидії злочинності
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НА ШЛЯХУ ПОБУДОВИ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

У законі про кримінальну відповідальність створено цілу систему норм, спрямованих на забезпечення кримінально-правової протидії корупції. Однак слідча та судова практика свідчить про певні труднощі, що виникають під час їх застосування, значна частина яких пов'язана з недостатньою якістю відповідних кримінально-правових норм.